

Да 70-годдзя Вялікай Перамогі

П.П.Брыкель.

Яго імем названа вуліца ў горадзе Гродна

Пра мужа чалавека, Героя Савецкага Саюза генерал-маёра Паўла Парфіравіча Брыкеля, я ўпершыню даведаўся падчас службы ва Узброеных сілах. Пры вывучэнні раздзелаў па ваенным мастэрстве я звярнуў увагу на ролю і значэнне кавалерыйскіх часцей пры планаванні розных баявых аперацый і асабліва пры правядзенні аперацыі «Баграціён». А калі прыбыў у Гродна для далейшага праходжэння вайскавай службы і ўсталяваўся жыць на вуліцы Брыкеля, яшчэ з большай цікавасцю паставіўся да чалавека, які прыклаў нямала намаганняў для вызвалення горада – горада, які стаў для мяне родным. Родным не толькі таму, што я беларус, але і таму, што я тут жыў з 1980 года, тут вучыліся і працуюць мае дочки, а цяпер вучацца ўнукі, а сам пасля заканчэння службы больш за дваццаць гадоў аддаў працы ў адной са школ Гродзенскага раёна, ды і зараз працягваю сваю працоўную дзейнасць. Падчас працы ў школе я не раз звяртаў увагу навучэнцаў на гераічнае мінулае нашых людзей, згадваў воінаў розных нацыянальнасцей, якія вызначыліся пры вызваленні Гродзеншчыны. Гэта Іўліеў Юрый Дзмітрыевіч (лётчык-штурмавік, Герой Савецкага Саюза 1945 г. (пасмяротна), Міхаіл Ціханавіч Курбатаў (малодшы сяржант, Герой Савецкага Саюза 1945 г. (пасмяротна), Вольга Аляксандраўна Санфірава (гвардыі капітан, камандзір эскадрылі начных бамбардзіроўшчыкаў, Герой Савецкага Саюза 1945 г. (пасмяротна), Агадзіл Сухамбаеў (камандзір аддзялення, Герой Савецкага Саюза 1945 г. (пасмяротна), Іосіф Іванавіч Дзякаў (Герой Савецкага Саюза 1945 г.), Аўчыннікаў Мікалай Ціханавіч (Герой Савецкага Саюза 1945 г.), героі-партызаны Вольга Соламава, Ліза Чайкіна, Міхаіл Белуш і многія іншыя патрыёты і, вядома ж, Герой Савецкага Саюза Павел Парфіравіч Брыкель. А паколькі я жыў на вуліцы, якая носіць яго імя, то пастараўся як мага больш даведацца пра гэтага чалавека і падзяліцца з вучнямі сваімі думкамі, а зараз і з вамі, шануюныя чытачы.

Брыкель Павел Парфіравіч – гвардыі генерал-маёр, камандзір 6-й гвардзейскай кавалерыйскай Гродзенскай, ордэна Леніна, Чырванасцяжнай, ордэнаў Суворова 2-й ступені, Кутузава 2-й ступені, Чырвонай Зоркі, дывізіі імя А. Пархоменкі 3-га Гвардзейскага Гродзенскага Чырванасцяжнага кавалерыйскага корпуса 2-га Беларускага фронту.

Нарадзіўся Павел Парфіравіч Брыкель 18 лістапада 1903 года ў вёсцы Малая Рублёўка Багадухаўскага павета Харкаўскай губерні (цяпер Кацельнікаўскі раён Палтаўскай вобласці). Украінец. З сялянскай сям’і. Працаваў у роднай вёсцы.

У студзені 1920 годзе ён добраахвотнікам уступіў у Чырвоную Армію. Служыў у 2-м запасным кавалерыйскім палку пры ўпраўленні фарміравання часцей Паўднёва-Заходняга фронту (г. Харкаў). У складзе палка прымаў удзел у Грамадзянскай вайне – ваяваў супраць махноўцаў. У красавіку 1922 года па асабістым жаданні дэмабілізаваўся. Пасля вяртання ў роднае сяло працаваў старшынёй Зайчанскага сельскага Савета, а затым сакратаром райкама камсамола. З 1923 года жыў у горадзе Харкаве, скончыў два курсы Харкаўскага геадэзічнага інстытута. У лістападзе 1925 года П. Брыкель удругі раз прызываецца ў рады Чырвонай Арміі па спецнаборы. Спачатку чырвонаармеец 6-га чыгуначнага палка, са снежня 1925 года – чырвонаармеец, камандзір аддзялення, памочнік камандзіра ўзвода, старшыня ўзвода, камандзір узвода асобнага кавалерыйскага эскадрона 45-й стралковай дывізіі Украінскай ваеннай акругі (г. Кіеў). З лістапада 1927 года – старшы настаўнік, начальнік клуба 12-га стралковага батальёна мясцовых стралковых войскаў (г. Крэмянчуг). Член УКП (б) з 1926 года.

У 1928 годзе П. Брыкель скончыў экстрэнам кавалерыйскую школу пры Кіеўскай аб'яднанай школе камандзіраў РСЧА імя С.С. Каменева, а з кастрычніка 1928 года ён ужо камандзір кавалерыйскага ўзвода, камандзір узвода палкавой школы, камандзір эскадрона, адказны сакратар партбюро палка, памочнік камандзіра палка па палітычнай частцы ў 14-м

кавалерыйскім палку 3-й Бесарабскай кавалерыйскай дывізіі імя Г.І. Катоўскага (г. Бердычаў).

У 1935 годзе пасля заканчэння курсаў удасканалення старшага палітычнага састава пры Ваенна-палітычнай акадэміі імя Н.Г. Талмачова П. Брыкель прызначаецца камісарам 13-га кавалерыйскага палка гэтай жа дывізіі, і яму прысвойваецца воінскае званне маёр, а неўзабаве – званне батальённы камісар. У снежні 1937 года па ілжывым абвінавачванні ён незаконна выключаны з партыі і адхілены ад займаемай пасады. Некаторы час знаходзіўся ў распараджэнні камандзіра дывізіі, дзе выконваў абавязкі памочніка начальніка апэратыўнай часці штаба дывізіі. У студзені 1939 года П. Брыкель звольнены з Чырвонай Арміі, у дачыненні да яго была ўзбуджана крымінальная справа. Аднак абышлося, арыштаваны не быў. У жніўні 1939 года справа была спынена за адсутнасцю складу злачынства, неўзабаве быў адноўлены ў партыі, а ў лютым 1940 года – у РСЧА.

У тым жа месяцы П. Брыкель прызначаецца ваенкамам 34-га кавалерыйскага палка 3-й Бесарабскай кавалерыйскай дывізіі, удзельнічае ў вызваленчых паходах у Бесарабію і Паўночную Букавіну. У снежні 1940 года яго прызначаюць памочнікам камандзіра гэтага палка па страявой часці, а пасля пераатэстацыі прысвойваюць званне маёра.

У баях Вялікай Айчыннай вайны маёр П.П. Брыкель з ліпеня 1941 года на пасадзе памочніка камандзіра палка па страявой часці, а затым прызначаецца камандзірам 34-га кавалерыйскага палка 5-га кавалерыйскага корпуса Паўднёва-Заходняга фронту. Ён удзельнічае ў прыгранічна-абарончай бітве на Заходняй Украіне, Кіеўскай абарончай аперацыі, Сумска-Харкаўскай абарончай аперацыі, Яліцкай наступальнай аперацыі. У снежні 1941 года яго полк быў перайменаваны ў 17-ы гвардзейскі полк, які ўдзельнічаў у зімовым контрнаступленні савецкіх войскаў на паўночным флангу Паўднёва-Заходняга фронту, затым у Харкаўскай абарончай аперацыі (май 1942 года), у баях на Доне, у Сталінградскай бітве, на Паўднёва-Заходнім і Сталінградскім франтах.

З кастрычніка 1942 года П.П. Брыкель – намеснік камандзіра 6-й гвардзейскай кавалерыйскай дывізіі на Паўднёва-Заходнім і Сталінградскім франтах. Быў двойчы паранены (28 студзеня і 27 мая 1942 года).

Са студзеня 1943 года да канца вайны П.П. Брыкель з'яўляўся камандзірам 6-й гвардзейскай кавалерыйскай дывізіі. Дывізія ўдзельнічала ў баях на Паўднёвым, Заходнім, 3-м Беларускам і 2-м Беларускам франтах, а таксама прымала ўдзел у Паўночна-Каўказскай, Растоўскай (1943 г.), Смаленскай аперацыях, аперацыі «Баграціён» і іншых.

Вось некалькі эпизодаў баявой дзейнасці асабовага складу дывізіі пры вызваленні горада Гродна.

13 ліпеня а 18 гадзіне 6-я гвардзейская кавалерыйская дывізія генерал-маёра П.П. Брыкеля выйшла да паўночнай ускраіны Гродна і завязала бой з пяхотай і танкамі праціўніка ў раёне вёскі Кульбакі.

Да гэтага часу вельмі рэдка згадвалася, што кавалерыстаў падтрымлівалі танкі са складу 198-га асобнага танкавага палка падпалкоўніка Канстанціна

Мікалаевіча Карпава. Гэты полк уваходзіў у склад 6-й Гвардзейскай кавалерыйскай дывізіі генерал-маёра Брыкеля. На ўзбраенні палка меліся не толькі вядомыя ўсім танкі Т-34, але і прадстаўленыя па праграме ленд-ліза англійскія танкі Mk III «Валентайн» і нават адна трафейная «Пантэра». Менавіта гэты нямецкі танк і трафейны бронетранспарцёр танкісты падпалкоўніка Карпава выкарыстоўвалі для штурму чыгуначнай станцыі Парэчча, увёўшы немцаў у зман. У баях за Гродна асабліва вызначыліся танкі малодшых лейтэнантаў Яўгена Мінавіча Грэчкі і Ільі Васільевіча Цыбульскага. Уварваўшыся ў горад вечарам 15 ліпеня 1944 года разам з кавалерыйскімі эскадронамі, яны расстралялі нямецкія гарматныя і кулямётныя пазіцыі, але былі пашкоджаны нямецкай артылерыяй. Камандзіры танкаў вырашылі пераўтварыць іх у нерухомыя абарончыя кропкі. Да іх падносілі боепрыпасы і абодва танкі вялі агонь па нямецкай пяхоце. Было знішчана 3 гарматы, 9 кулямётаў і забіта да 30 нямецкіх салдат. Толькі з надыходам ночы экіпажы і тэхнікі палка змаглі паправіць баявыя машыны. Пасля рамонту гэтыя танкі 198-га танкавага палка вялі баі на заходнім беразе Нёмана, адбіваючы атакі 3-й танкавай дывізіі СС «Мёртвая галава».

14 ліпеня ўслед за кавалерыстамі да горада падышлі часці 36-га стралковага корпуса 31-й арміі. Гэта дазволіла ўшчыльніць баявыя парадкі войскаў, а таксама пачаць фарсіраванне ракі Нёман на поўнач ад горада. Да раніцы 16 ліпеня асноўная частка горада Гродна, размешчаная на правым беразе ракі Нёман, была вызвалена ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў. У гонар гэтай перамогі ў Маскве ўвечары таго ж дня быў дадзены салют 20 артылерыйскімі залпамі з 224 гармат. Загадам ВГК ад 16 ліпеня 1944 года войскам, якія ўдзельнічалі ў вызваленні горада Гродна, была аб'яўлена падзяка.

Пад камандаваннем генерал-маёра П.П. Брыкеля дывізія праславіла свае сцягі, атрымаўшы тры ордэны і ганаровую назву Гродзенскай. Дывізія прымала ўдзел ва Усходне-Прускай і Берлінскай наступальных аперацыях. 27 красавіка 1945 года дывізія пад камандаваннем генерал-маёра П.П. Брыкеля, пераправіўшыся праз р.Одэр і абагнаўшы пяхоту, умелым манеўраваннем танкаў і кавалерыйскіх часцей разграміла ар'ергардныя часці праціўніка, імкліва прасоўваючыся ў напрамку Цемпліна.

28-29 красавіка 1945 года ўмелымі дзеяннямі артылерыі, танкаў і спешаных кавалерыйскіх палкоў 6-я гвардзейская кавалерыйская дывізія прарвала абарону праціўніка на рубяжы чыгункі і шашы Цемпліна і падрыхтаваную абарону на заходнім беразе ракі Хавель, разграміла парашутна-егерскі полк 2-й дывізіі «Герман Герынг», некалькі спецыяльных батальёнаў праціўніка, захапіўшы больш за тысячу палонных.

Да зыходу 29 красавіка 1945 года генерал-маёр П.П. Брыкель, знаходзячыся ў 28-м гвардзейскім кавалерыйскім палку, разгарнуў яго ў конным страі і штурмам уварваўся ў нямецкі горад Рэйнсберг. Авалодаўшы ім, выканаў задачу раней на 24 гадзіны. За перыяд з 27 па 30 красавіка тройчы ў загадах

Вярхоўнага Галоўнакамандуючага адзначаліся паспяховыя дзеянні часцей генерала Брыкеля.

За два дні, пераадолеўшы з баямі 120 кіламетраў, гвардзейцы 2 мая 1945 года сустрэліся на берагах Эльбы з салдатамі саюзных армій. Коннікі дывізіі перакрылі шлях адыходу вялікай групоўцы войскаў ворага і ўзялі ў палон звыш 5 тысяч гітлераўцаў. Толькі ля пераправы праз раку Досе яны захапілі 52 гарматы і 250 аўтамашын.

Указам Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР ад 29 мая 1945 года за высокае каманднае майстэрства, мужнасць і адвагу, праяўленыя ў баях з нямецка-фашысцкімі захопнікамі, гвардыі генерал-маёру Паўлу Парфіравічу Брыкелю прысвоена званне Героя Савецкага Саюза з уручэннем ордэна Леніна і медаля «Залатая Зорка». Указ ад 1945/05/29. Медаль № 5543. Брыкель – удзельнік Парада Перамогі ў Маскве 24 чэрвеня 1945 года. Пасля заканчэння Вялікай Айчыннай вайны П.П. Брыкель працягваў службу ў Савецкай Арміі, камандаваў той жа дывізіяй да яе расфарміравання. 3 чэрвеня 1946 года – намеснік камандзіра 3-й гвардзейскай асобнай кавалерыйскай дывізіі Прыкарпацкай ваеннай акругі (г. Ізяслаў), а з чэрвеня 1947 года – начальнік Дубаўскага ваенна-коннага завода. У красавіку 1948 года ён звольнены ў запас, але застаўся на пасадзе дырэктара таго ж коннага завода. 3 чэрвеня 1950 года – начальнік Паўночна-Каўказскага трэста конных заводаў Міністэрства сельскай гаспадаркі. У снежні 1951 года ў трэці раз быў прызваны ў Савецкую Армію і прызначаны начальнікам Цэнтральнага ўпраўлення ваенна-конных заводаў Ваеннага міністэрства СССР. Са жніўня 1953 года – у запасе.

Жыў у горадзе Растоў-на-Доне. Працаваў дырэктарам Растоўскага іпадрома, затым дырэктарам аб'яднання конных заводаў і іпадромаў Растоўскай вобласці. Памёр П.П. Брыкель 12 кастрычніка 1983 года. Пахаваны на алеі Пашаны, што размешчана на Паўночных могілках Растова-на-Доне. Генерал-маёр (1944/02/22).

П.П.Брыкель узнагароджаны двума ордэнамі Леніна, трыма ардэнамі Чырвонага Сцяга, ордэнам Суворова 2-й ступені, ордэнам Багдана Хмяльніцкага 2-й ступені, ордэнам Аляксандра Неўскага, ордэнам Працоўнага Чырвонага Сцяга, двума ардэнамі Чырвонай Зоркі, медалём «За абарону Сталінграда» і іншымі.

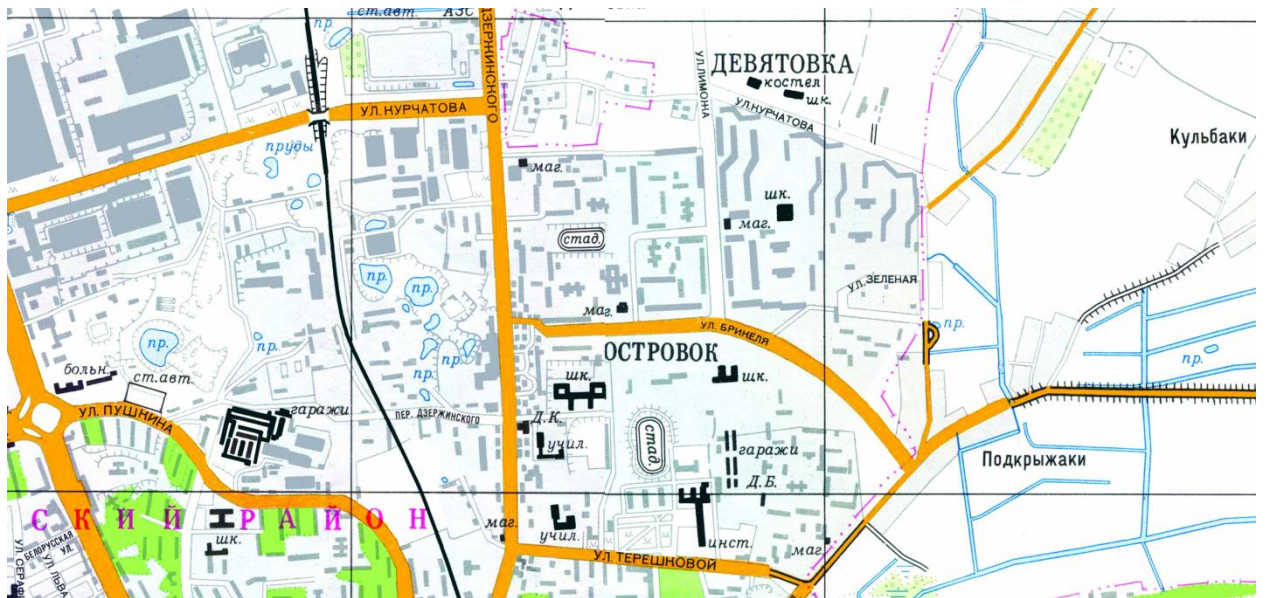
За ўдзел дывізіі пад камандаваннем Паўла Парфіравіча Брыкеля ў вызваленні горада Гродна ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў 2 кастрычніка 1985 года прынята рашэнне аб назве вуліцы Брыкеля. Рашэннем Гродзенскага гарадскога Савета дэпутатаў ад 27 сакавіка 2013 года № 200 у склад вуліцы Брыкеля ўключаны ўчастак вуліцы (Паўночна-ўсходняе паўкола) ад калыцавой развязкі на скрыжаванні вуліц Таўлая і Брыкеля да транспартнай развязкі ля чыгуначнай станцыі Гродна.

Павел Парфіравіч Брыкель быў добрым апавядальнікам. Яго назіранні, думкі былі вельмі дакладнымі, ён добра валодаў словам. І калі б не ваенная кар'ера, напэўна стаў бы пісьменнікам. Яго апавяданні пра голад на Украіне ў 1933 годзе, аб раскулачваннях, карных мерах 1937 года і шмат аб чым іншым

з'яўляюцца доказам гэтаму. Яшчэ ў 30-я гады ён пачаў друкаваць публіцыстычныя артыкулы ў цэнтральных і мясцовых газетах. Чытачам газеты «Грозненскі рабочы» запамніўся аповед П.П. Брыкеля «Шолахаўскі скакун», апублікаваны ў лютым 1964 г. Гэта быў яго першы літаратурны твор. Затым пайшлі апавяданні «У стэпе», аповесць «На Эльбе». Хочацца адзначыць пастаянную сувязь Паўла Парфіравіча з літаратурамі Чачэна-Інгушэціі. Ён рэцэнзаваў многія кнігі, пісаў да іх уступныя артыкулы («Ад Церака да Эльбы» М. Вісаітава, «Параненая анкета» З. Муталібава, «Агністы, агністы конь» А. Горлава і іншыя).

П.П.Брыкель плённа працаваў над выданнем сваёй аповесці «Апошні рэйд». Прадмову да кнігі напісаў чалавек, які добра ведаў аўтара. Гэта былі афіцэр 3-га кавалерыйскага корпуса, доктар гістарычных навук, прафесар М. А. Варшаўчык. Кніга ўспамінаў пабачыла свет у 1983 годзе. У кнізе аўтар глыбока і поўна раскрыў гераізм і мужнасць, самаахвярнасць, адданасць Радзіме, вялікае пачуццё абавязку і дружбы савецкіх воінаў. Павел Парфіравіч вельмі спяшаўся з выданнем кнігі. Стараўся, каб, пакуль жывыя яго баявыя сябры, яны змаглі прачытаць пра сябе ў гэтай аповесці. Хацелася ўбачыць сваё тварэнне і яму самому. Але, як часта бывае ў жыцці, літаральна за некалькі дзён да выхаду кнігі з друку ён памёр ад шырокага інфаркту міякарда. Пра Паўла Парфіравіча Брыкеля доктар гістарычных навук, прафесар М. А. Варшаўчык успамінаў: «Цвёрды і клапатлівы выхавальнік, тонкі псіхалаг салдацкай душы, П.П. Брыкель, абапіраючыся на падтрымку армейскіх партыйна-палітычных органаў, гартаваў людзей, гадаваў герояў. Гэта ён, напрыклад, «адкрыў» бяспрашнага хлопца з Чачэна-Інгушэціі Героя Савецкага Саюза Ханпаша Нурадзілава, які знішчыў 920 фашыстаў, слава аб якім прайшла па ўсёй арміі, па ўсёй краіне. Ён знайшоў найлепшае прымяненне кіпучаму тэмпераменту гераічнага горца, камандзіра гвардзейскага кавпалка Мавліда Вісаітава, які адным з першых са сваімі коннікамі прарваўся ў маі 1945 да Эльбы». Звяртаючыся да моладзі, генерал-маёр П.П. Брыкель пісаў: «Я нямала пражыў і шмат паваяваў, шмат перажыў і добра папрацаваў, набываючы некаторае маральнае права даваць парады. Раю вам, маладым, моцным, адважным, якія прыйшлі, і тым, што ідуць нам на змену: любіце і абараняйце нашу Радзіму. Памятайце, што чалавек пры настойлівасці і працоўнай дысцыпліне можа дасягнуць неверагодных вынікаў. Паверце, самае прыгожае ў жыцці – маладосць. Трэба працаваць, набірацца сіл, дасягаць новых вышынь». І прынямонцы памятаюць гэтыя мудрыя, крывёю абмытыя, праведныя і палымяныя словы чалавека, які прыклаў нямала намаганняў для вызвалення нашай Айчынай зямлі ад фашысцкіх захопнікаў.

Браніслаў ЕРМАШКЕВІЧ

Крыніцы:

1. Беларуская энцыклапедыя: у 18 т. Т.2: Аршыца – Беларусцы / рэдкал.: Г. П. Пашкоў (гал.рэд.) і інш. – Мінск: БелЭн, 1996. – Т. 2. – 480 с.;
2. Герои Советского Союза. Краткий биографический словарь: в 2 томах. М.: Воениздат, 1988. – т.2 – 915с.;
3. Гродно. Энциклопедический справочник /Белорус. Сов. Энцикл.; Редкол.:– И.П. Шамякин (гл.ред.) и др.– Минск:Бел.СЭ, 1989.– С.110;
4. Карта-план города Гродно – М.1:20 000 – Белкартография 2014;
5. Павел Порфильевич Брикель – биография [Электронный ресурс] /П.П.Брикель// Режим доступа: <https://yandex.by/yandsearch?rdrnd=859976&text=>;
6. Памяць: Гіст.–дакум. хроніка Гродна – Мінск БелЭн, 1999; с. 434-435. Браніслаў Ермашкевіч, член Саюза пісьменнікаў Беларусі